

लक्ष्मण लोंढे (१९४५ - २०१५) : हे मराठीतले विज्ञानकथा लेखक होते. त्यांची 'दुसरा आइनस्टाइन' हा कथासंग्रह, 'लक्ष्मणवेध', 'लक्ष्मणायन', 'गुंता', 'काऊंट डाऊन' इत्यादी पुस्तके प्रसिद्ध आहेत. त्यांच्या 'दुसरा आइनस्टाइन' या कथासंग्रहाला महाराष्ट्र शासनाचा उत्कृष्ट साहित्य निर्मिती या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले आहे.

बालवयात मनाला भावलेल्या एका सुंदर पक्ष्याच्या भेटीसाठी या कथेतील मुलाचे मन ध्यास घेते. जीवनाच्या अंतापर्यंत त्याचा शोध घेण्याचा ध्यास चालू राहतो. शेवटी त्याची ध्येयपूर्ती होते आणि त्याला समाधान मिळते. खडतर परिश्रमाने ध्येयप्राप्ती होते, हा संदेश प्रस्तुत पाठातून मिळतो. प्रस्तुत पाठ हा 'लक्ष्मणायन' या पुस्तकातून घेतला आहे.

आफ्रिकेच्या दक्षिणेकडील भागातल्या जंगलात राहणाऱ्या निरनिराळ्या आदिवासी जमातीत एक लोककथा प्रचलित आहे. ती एकच कथा थोड्याफार फरकानं सगळीकडे सांगितली जाते. ती लोककथा त्या समाजाच्या जीवनाकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोनावर चांगला प्रकाश टाकते.

आदिवासी जमातीतला एक सात-आठ वर्षांचा मुलगा होता. त्याला एकदा तहान लागली. तो जंगलातल्या एका डव्हऱ्यावर गेला आणि ओंजळीनं पाणी पिऊ लागला. पाणी पिता पिता त्याला त्या पाण्यात एका सुंदर पक्ष्याचं प्रतिबिंब पडलेलं दिसलं. लालसर चोच, निळी मोरपंखी पिसं आणि पोपटी पोट असलेला तो अगदी छोटा चिमणीएवढा पक्षी होता. त्या डव्हऱ्याच्या बाजूलाच असलेल्या एका झाडाच्या फांदीवर बसून तो आपली शेपटी हलवत गाणं म्हणत होता. तो मुलगा एक जंगलवासी असला, तरी त्यानं इतका सुंदर पक्षी यापूर्वी कधी पाहिला नव्हता. त्याला तो इतका आवडला, की तो पाणी प्यायचंही विसरला आणि त्यानं मान वळवून वर पाहिलं.

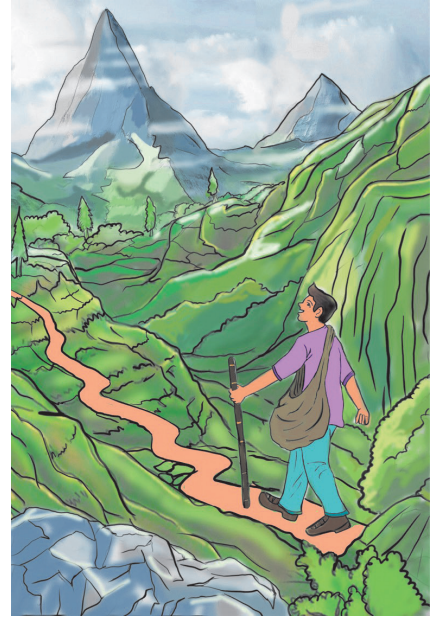
...आणि नेमका त्याच वेळी तो पक्षी उत्तरेच्या दिशेनं उडून गेला.

मुलाला तो पक्षी पुन्हा पाहण्याची इच्छा होती. शक्य झालं तर त्याला तो पकडणार होता, त्याच्या मोरपंखी पिसांवरून अलगदपणे हात फिरवणार होता, त्याला गोंजारणार होता.

तो पक्षी ज्या दिशेनं उडाला त्या दिशेनं मुलानं चालायला सुरुवात केली. मुलाचं बालपण आणि तारुण्याचा काळ संपेपर्यंत तो त्याला धुंडत, शोधत होता. दर वेळी पुढील गावातले लोक त्या पक्ष्याला पाहिल्याचं सांगायचे

आणि उत्तरेकडे पुढे उडून गेल्याचंही सांगायचे.

मुलाचं वय वाढत जातं; परंतु मुलाचा शोध चालूच राहतो, कारण तो शोध सौंदर्य आणि स्वप्नपूर्तीचा असतो.

मुलगा अखेर म्हातारा होतो, तेव्हा किलिमांजारो पर्वतराजीच्या पायथ्याशी येतो. पर्वताच्या पायथ्यापासच्या गावातले लोक त्याला सांगतात, की पक्षी नक्की पर्वताच्या उंच शिखराच्या दिशेनं गेलेला आहे. तिकडेच तो म्हणे त्याचं घरटं करतो. वृद्ध झालेला मुलगा मोठ्या कष्टानं एकेक पाऊल टाकीत पर्वत चढू लागतो. अखेर पर्वताची सर्वात उंच, बर्फानं झाकलेली शिखरं येतात. तीही तो मोठ्या कष्टानं चढतो; पण तरीही त्याला तो पक्षी दिसत नाही.

आता तो पार थकलेला असतो. आता आणखी शोध घ्यायचं त्राण त्याच्या शरीरात राहिलेलं नसतं.

थकलाभागलेला, श्रांत झालेला तो बर्फाच्या शय्येवरच आडवा होतो आणि मृत्यूची वाट पाहू लागतो. एक मूल म्हणून सुरू केलेला आपल्या जीवनाचा पट प्रत्यक्ष मृत्यू येण्यापूर्वी त्याच्यासमोर पुन्हा एकदा उलगडतो. जीवनाच्या प्रत्येक टप्प्यावर आपल्याला लागलेल्या सौंदर्याच्या ध्यासानं त्याला आपलं जीवन फुकट गेल्यासारखं वाटत नाही, उलट ते आपण साफल्यानंच जगलो, याचं त्याला समाधान वाटतं.

अखेर रिकाम्या आभाळाकडे पाहत जेव्हा तो डोळे मिटतो तेव्हा अलगदपणे एक पीस त्याच्या उताण्या हातावर येऊन पडतं. ते त्या पक्ष्याचं पीस असतं. ते पीस जणू त्याला झालेल्या सौंदर्याचा साक्षात्कार असतो. त्या पिसाच्या स्पर्शानं त्याच्या चेहऱ्यावर हास्य फुलतं आणि तशा हसऱ्या चेहऱ्यानंच तो या जगाचा अखेरचा निरोप घेतो.

त्या आदिवासींच्या मते, तो मुलगा जगला ते एक परिपूर्ण जीवन असतं आणि म्हणूनच ही लोककथा शतकानुशतकं सांगत राहण्याची प्रथा त्यांच्यात चालत आलेली आहे.

त्या मुलाला लागलेला त्या पक्ष्याचा ध्यास हा जीवनात अतिशय सहजपणे न लाभणारी गोष्ट असते.

आपल्याला असं काहीतरी आपोआप मिळेल, असं समजू नये. ते शोधून काढावं लागतं. हे आपल्या जीवनाचं श्रेय असतं. एकदा ते मिळालं, की त्याच्या पूर्तीचा ध्यास लागला पाहिजे, नव्हे तो लागतोच. तो ध्यास आपलं जीवन उजळवून टाकत असतो. पोटाची खळगी भरण्यापलीकडे जाऊ शकतो तो मानव. त्यालाच फक्त बुद्धी आहे, त्यालाच फक्त वाचा आहे. तोच फक्त तंत्रज्ञान विकसित करू शकला आहे. त्यालाच फक्त असे विचित्र ध्यास लागू शकतात; पण असले ध्यासच आपल्याला आपल्या पशुवत जीवनाच्या पलीकडे नेऊन ठेवतात.

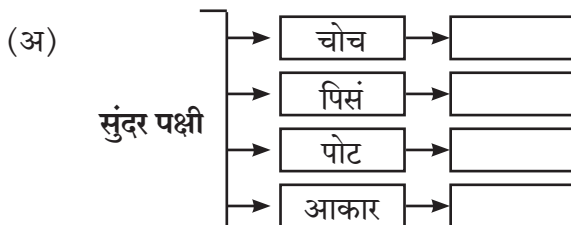
हा जीवनाचा ध्यास कोणता असावा, हे ज्याचं त्यानं ठरवायचं. कित्येकदा तो अपघातानं सापडतो. आपलं जीवन उजळून निघण्यासाठी फार मोठं ध्येय असायला लागतं असं नाही. आपल्या आजूबाजूच्या समाजातही अगदी छोटं छोटं ध्येय ठेवून जगणारी माणसं आढळतात. आपल्या जीवनाच्या केंद्रस्थानी आपण स्वतः नसून दुसरं काहीतरी आहे, असू शकतं, याची जाणीव ज्या क्षणी होते, तो क्षण साक्षात्कारी असतो आणि ज्या व्यक्तींना ही जाणीव होते त्यांच्या भाग्याला सीमा नसते.

शब्दार्थ : डव्हरा – डोह. जंगलवासी – जंगलात राहणारा. गोंजारणे – हळूवारपणे हात फिरवणे. धुंडणे – शोधणे. त्राण न उरणे – ताकद न उरणे. श्रांत झालेला – थकला भागलेला. शय्या – अंथरूण. साक्षात्कार होणे – अनुभवास येणे. जगाचा अखेरचा निरोप घेणे – मृत्यू येणे. पशुवत – पशूप्रमाणे.

स्वाध्याय

प्र. १. आकृती पूर्ण करा.

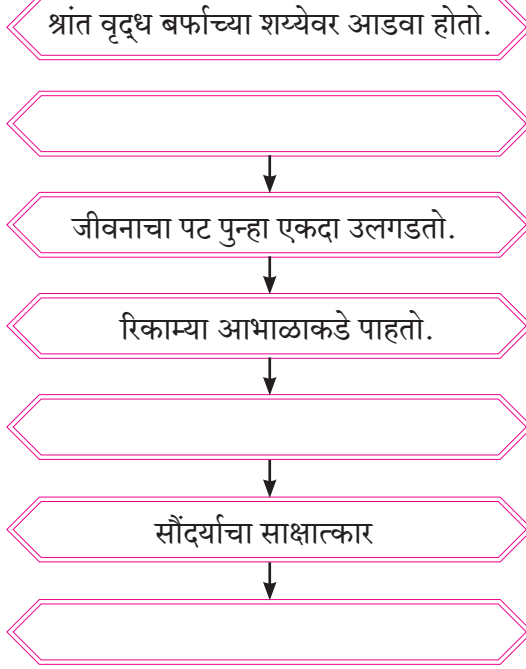

(आ)

आवडणाच्या पक्ष्याबरोबर मुलाला काय काय करायचे होते?

प्र. २. वृद्ध झालेल्या मुलाने जगाचा निरोप घेताना केलेल्या कृतींचा आणि घटनांचा ओघतक्ता तयार करा.

प्र. ३. कारणे शोधा.

- (अ) जंगलवासी मुलगा पाणी पिण्याचे विसरला, कारण.....
- (आ) जंगलवासी मुलाचा पक्ष्याचा शोध चालूच होता, कारण.....
- (इ) वृद्ध झालेला मुलगा उंच पर्वत चढू लागतो, कारण.....

प्र. ४. तुमच्या शब्दांत लिहा.

- (अ) जंगलवासी मुलाला तो पक्षी इतका का आवडला असेल, याचे स्पष्टीकरण तुमच्या शब्दांत लिहा.
- (आ) ही लोककथा अनेक वर्षांपासून सांगितली जाते याचे लेखकाने सांगितलेले कारण तुमच्या शब्दांत लिहा.
- (इ) मोठेपणी तुम्हांला कोण व्हायचे आहे? तेच का व्हायचे आहे ते स्पष्ट करा.

खेळूया शब्दांशी.

(अ) खालील वाक्यांत योग्य विरामचिन्हे घाला.

- (अ) लालसर चोच निळी मोरपंखी पिसं आणि पोपटी पोट असलेला तो अगदी छोटा चिमणीएवढा पक्षी होता
- (आ) अखेर पर्वताची सर्वात उंच बर्फानं झाकलेली शिखरं येतात
- (इ) एकदा ते मिळालं की त्याच्या पूर्तीचा ध्यास लागला पाहिजे नव्हे तो लागतोच

(आ) खालील वाक्प्रचारांचा योग्य अर्थ शोधा.

(१) त्राण न उरणे-

(अ) खूप त्रास होणे.

(आ) दुसऱ्याला त्रास देणे.

(इ) ताकद न उरणे.

(२) जगाचा निरोप घेणे-

(अ) जग कायमचे सोडून जाणे.

(आ) जगाला त्रासणे.

(इ) जगाचा सांभाळ करणे.

(इ) खालील विरुद्धार्थी शब्दांच्या जोड्या जुळवा.

(सुंदर, शिखर, म्हातारा, अलीकडे)

(अ) तरुण ×

(आ) कुरूप ×

(इ) पलीकडे ×

(ई) पायथा ×

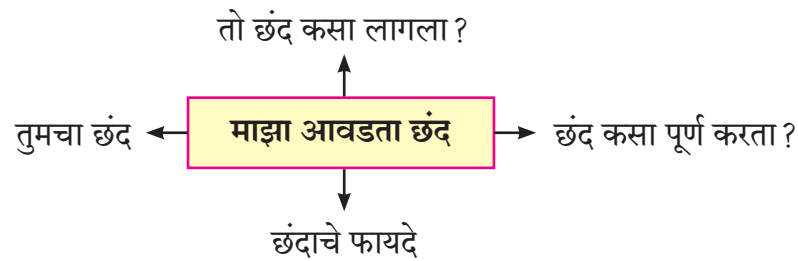
चर्चा करूया.

- पक्ष्याचा शोध घेण्यात संबंध जीवन घालवणाऱ्या वृद्ध झालेल्या मुलाचे वागणे योग्य की अयोग्य यावर वर्गात चर्चा करा.

लिहिते होऊया.

- खालील मुद्द्यांच्या आधारे आठ ते दहा वाक्यांचे भाषण तयार करून लिहा.

- तुम्हांला कशाचा शोध घ्यायला आवडेल ? त्यासाठी तुम्ही काय-काय कराल, ते लिहा.

(५) केवलवाक्य

(अ) ती रोज सकाळी लवकर उठते.

(आ) तो कसोटी सामन्यात खेळतो का ?

ही **केवलवाक्ये** आहेत. केवलवाक्यात एकच विधान असते, त्यामुळे एक उद्देश्य व एकच विधेय असते. केवलवाक्य हे विधानार्थी, प्रश्नार्थी, आज्ञार्थी, होकारार्थी किंवा नकारार्थी यांतील कोणत्याही प्रकारचे असू शकते.

(६) मिश्रवाक्य

(अ) जेव्हा मनात येईल, तेव्हा मी गावाला जाईन.

(आ) पावसाळा आला, की आकाशात काळे ढग जमतात व पाऊस पडू लागतो.

ही **मिश्रवाक्ये** आहेत. मिश्र वाक्यांत दोन किंवा अधिक वाक्ये असतात, जी एकमेकांवर अवलंबून असतात. अर्थाच्या दृष्टीने स्वतंत्र असणारे वाक्य 'मुख्य वाक्य' असते, तर मुख्य वाक्यावर अवलंबून असणारे वाक्य गौणवाक्य असते.

उदा., वरील वाक्यांत 'मी गावाला जाईन' व

'पावसाळा आला' ही दोन मुख्य वाक्ये आहेत.

कधीकधी एका मुख्य वाक्यावर एक किंवा अधिक गौणवाक्ये अवलंबून असतात. ही गौणवाक्ये उभयान्वयी अव्ययाने एकमेकांना जोडलेली असतात.

(७) संयुक्तवाक्य-

(अ) मंदा रोज सकाळी गणिताचा अभ्यास करते

आणि संध्याकाळी मराठीचा अभ्यास करते.

(आ) मिहिर 'खो खो'त भाग घेईल किंवा लंगडी खेळेल.

ही **संयुक्तवाक्ये** आहेत. संयुक्तवाक्यात दोन वाक्ये असतात. ती दोन वाक्ये उभयान्वयी अव्ययांनी जोडलेली असतात; पण ती स्वतंत्र असतात, म्हणजे ती दोन केवलवाक्ये असतात. अर्थाच्या दृष्टीने ती एकमेकांवर अवलंबून नसतात. ते एक जोडवाक्य असते.

जाहिरात लेखन

विद्यार्थ्यांनो, मागील इयत्तांमध्ये तुम्हांला 'जाहिरात' या घटकाची ओळख झालेली आहे. विविध वस्तू अथवा सेवा या चांगल्या कशा आहेत, हे जाहिरातींद्वारे पटवून दिलेले असते.

जाहिरात म्हणजे 'जाहीर करणे' होय. इंग्रजीत 'जाहिरात' या शब्दासाठी 'Advertisement' हा शब्द वापरला जातो. जाहिरातीचा मुख्य उद्देश वस्तू किंवा सेवांकडे ग्राहकांचे लक्ष वेधून घेणे व त्यांची मागणी निर्माण करणे असा असतो. त्याचबरोबर शासन व काही समाजसेवी संस्था यांच्यातर्फे समाजप्रबोधनासाठी व जनहिताय काही जाहिराती प्रसिद्ध केल्या जातात. जाहिरात ही एक कला आहे. तुम्ही अनेक जाहिरातींचे वाचन, निरीक्षण व श्रवणही करत असता. त्यांचे तुम्हांला आकलन होणे, हे आजच्या काळातील आवश्यक कौशल्य आहे.

जाहिरातीच्या श्रवणाने व वाचनाने जाहिरातीतील उत्पादनाबद्दल/सेवेबद्दल माहिती मिळणे व विक्रेता म्हणून इतरांच्या मनात त्याबद्दल कुतूहल, आकर्षण निर्माण करणे ही दोन्ही कौशल्ये आत्मसात करणे, हा जाहिरात या घटकाच्या अभ्यासाचा मूळ हेतू आहे.

- खालील जाहिरातीचे वाचन व निरीक्षण करून दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

जिल्हा परिषद वरिष्ठ प्राथमिक डिजिटल शाळा, विजयपूर.

प्रवेश सुरू

इयत्ता पहिली ते आठवी

आपला प्रवेश आजच नोंदवा.

शाळेची वैशिष्ट्ये

- (१) डिजिटल शाळा
- (२) ई-लर्निंग सुविधा
- (३) वैयक्तिक मार्गदर्शन
- (४) पालकांसाठी SMS सुविधा
- (५) सांस्कृतिक कार्यक्रमांतून कलागुणांचा विकास
- (६) क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन

विद्यार्थी योजना

- (१) मोफत प्रवेश
- (२) मोफत पाठ्यपुस्तके
- (३) मुलींना उपस्थिती भत्ता
- (४) इतर विविध योजना

१००% गुणवत्तेची हमी

सौजन्य- शाळा व्यवस्थापन समिती विजयपूर

(अ) उत्तरे लिहा.

- (१) जाहिरातीचा विषय-
- (२) जाहिरात देणारे (जाहिरातदार)-
- (३) वरील जाहिरातीत सर्वात जास्त आकर्षित करून घेणारा घटक-
- (४) जाहिरात कोणासाठी आहे?

(आ) वरील जाहिरात अधिक आकर्षक होण्यासाठी त्यांत कोणकोणत्या घटकांचा समावेश असावा, असे तुम्हांला वाटते?

(इ) तुमच्या मते जाहिरातीमधील महत्त्वाची वैशिष्ट्ये.

